

ה שבוע בגליון

ה שבוע בגליון

♦ הלכה למשה מסיני
♦ הקב"ה שם בפי ההורים את השם הראוי
♦ אב ואם שכל אחד מהם העניק לילד שם אחר
♦ קריאת שם תמורת נדוניה

♦ מי יקרא שם לתאום השני שנימול ראשון
♦ קריאת שמע של ערבית עם תפילין
♦ קריאת מגילה אחת לירושלמי ולתל אביבי
♦ העבד הכנעני שקנה את חרותו במותו

דבר העורך

חיים של תורה

כל הכבוד.

הם נראים כמו בן אדם שיוצא מחנות נעלים ומנעלים חדשים ונוצצים לרגליו. הוא מרוגש, שמח, מנסה להתרגל, להתאים את עצמו לנעליים במקרה הגרוע, ולהתאים את הנעליים אליו במקרה הטוב.

הם כל כך שמחים, החדשים, והם צודקים. כבר חלפו מספר ימים, והם עדיין עומדים בהחלטה שקיבלו על עצמם. אנוחנו כאן, מכאן ולתמיד. הם השתלבו במערכת חיים מופלאה, כזו שעליה לא יעזו לוותר לכשיעמדו על טיבה.

ובכל זאת, כבר עכשיו מגיע להם שיעניקו להם תיאור מזערי על העולם המופלא אשר בשעריהם הם עומדים. התורה הקדושה נוטלת את לומדיה, משרה עליהם מאורה ומזיווה, מטיבה עמם ועוטפת אותם באווירה רוחנית, שלא מן העולם הזה, עד אשר בלא משים הם משתגשים ללא הכר. נפשם מתעדת, רוחם נאצלת ונשמתם מתרוממת, עד אשר הם ובני ביתם הופכים לאוהבי תורה מושבעים.

לומדי דף היומי רבים מאד מעידים, כי לבד מזאת שמהלך חייהם השתנה והאווירה בביתם השתפרה פלאים, הרי שגם התנהגותם האישית שונתה ללא הכר. עם הזמן הם מוצאים את עצמם חושבים יותר על אחרים, מידות טובות מקננות בהם בעוצמה שלא הכירו בעבר. הם עוברים תהליך נפשי מעניין מאד, אשר לומדי התורה מכירים אותו. התורה הקדושה מעדנת את לומדיה, ומקנה להם את הזכות להתבונן על החיים מן הזווית האמיתית.

פעמים, בכוחו של סיפור אחד קטן, להסביר את אשר לא יסבירו אלפי מילים.

לאחרונה התוודעתי לסיפור מרגש ביותר, אשר אני מנוע מלפרסם אותו עד תומו, אך גם החלק שניתן לפרסם, גדול ורב הוא. לבקשת הנוגעים בדבר, אשר אני מכירם באופן אישי, לא אוכיר שמות ומקום.

ר. ב. הוא ייחודי פשוט, או כמו שהיה הרבי מקוצק מדגיש, פשוט יהודי.

יום אחד הוא השתתף באירוע ציבורי במקום מגוריו, ואחד הנואמים דיבר באוזני קהל הנאספים, כי מקום תורה הנמצא בתוככי שכונתם זקוק לסיוע כספי, וניתן לצפות מן המשפחות הניהנות לאורו של מקום, המקרין רבות על סביבותיו, כי ישתדלו לתמוך ולסייע בידם של האנשים אשר נטלו על עצמם את העול הכלכלי.

ר' ראובן, כך נכנה אותו, שמע את הדברים, פנה

דף ה/א מלמד שכולם נתנו למשה מסיני

הלכה למשה מסיני

עשרת הדברות, התורה, הנביאים והכתובים, המשנה והתלמוד הבבלי, כל ההלכות הכלולות בהם, כולם - "נתנו למשה מסיני". רבי שמעון בן לקיש למד זאת מן הפסוק (שמות כד/ב) "ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצווה אשר כתבתי להורותם". "לוחות" - עשרת הדברות. "תורה" - מקרא. "והמצווה" - משנה. "אשר כתבתי" - נביאים וכתובים. "להורותם" - תלמוד. רבי יהושע בן לוי מוסיף על כך (ירושלמי פאה פרק ב' הל' ד'), "אפילו מה שתלמיד וותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר לפני משה רבינו".

מה היא הלכה למשה מסיני? אף על פי שכל ההלכות העתידות להתגלות במהלך הדורות נמסרו למשה רבינו, לא כולן מכונות "הלכה למשה מסיני", כי אם ההלכות המקובלות בידינו דור אחר דור, רב מפי רב עד למשה מסיני, ששמען בעל פה מפי הגבורה ומסור לישראל. לא זו בלבד, אלא שהלכה שיש לה מקור או רמז בתורה, או שניתן לדורשה באחת משלש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן, אינה "הלכה למשה מסיני", כי אם הלכה אשר לא ניתן לדורשה באופן כל שהוא, היא בלבד "הלכה למשה מסיני" (רמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות). עם זאת, הרמב"ם (פי' המשניות סוכה שלהי פ"ד) מציין, כי תתכן הלכה למשה מסיני שיש לה "רמז נסתר" בתורה.

תוקפה של הלכה למשה מסיני: תוקפה של הלכה למשה מסיני הוא כמצווה מן התורה ולא כתקנה מדרבנן (י"ד מלאכי" כללי הרמב"ם אות ז'). לכן, חכמינו זכרונם לברכה אמרו לא פעם על הלכה מסויימת שהיא מן התורה, וכוונתם לכך שהיא נמסרה למשה בסיני (סוכה מ/ב, רמב"ן כתובות ק"ב, עירובין י"א/ב וברש"י שם, רש"י מנחות ל/א ד"ה "קשרי"). מאידך, מאחר שההלכה נמסרה בקבלה איש מפי איש, עיתים היא מכונה "דברי סופרים" (תוספתא מקואות פ"ה וירושלמי סנהדרין פ"א ה"ד ופ"מ שם. וכן ביאר הפה"מ"ש להרמב"ם כלים פרק י"ז משנה י"ב ומקואות פ"ו משנה ז').

הרמב"ם - אין מחלוקת תנאים בהלכה למשה מסיני: באחת מכלליו היותר מפורסמים קובע הרמב"ם (בהקדמה לפי' המשניות ובהל' ממרים פ"א הל' ג'), כי לעולם לא תתכן מחלוקת תנאים בהלכה למשה מסיני: "דברי קבלה אין בהן מחלוקת לעולם וכל דבר שתמצא בו מחלוקת בידוע שאינו קבלה ממשה רבינו". ברם, מדברי בעלי התוספות (מנחות צ"ב/ב ד"ה "גירסא בעלמא") עולה, לכאורה, כי הם חולקים על הרמב"ם, שכן, הם מפרשים מחלוקת תנאים מסויימת, כי הם נחלקו בדבר הלכה למשה מסיני.

רבינו הגאון רבי יאיר בכרך זצ"ל, (שו"ת "חיות יאיר" סי' קצ"ב) עוסק בנושא זה בהרחבה, והוא מציין מקומות רבים מאד בתלמוד שבהם התנאים נחלקו בהלכה למשה מסיני, עד שעולה תמיהה על הרמב"ם אשר קבע כלל מוצק, כי לא תתכן מחלוקת בהלכה למשה מסיני.

יתכן, אומר בעל ה"חיות יאיר", כי כוונת הרמב"ם היא, שכאשר התנא שאמר את ההלכה ציין כי היא הלכה למשה מסיני שנמסרה לו מרבותיו איש מפי איש עד משה רבינו, אין חולק על כך. אך לעיתים אירע, שמוסר ההלכה לא ציין שמקורה בהלכה למשה מסיני, ולפיכך היו שחלקו עליו ורק מסדרי הגמרא חשפו בפנינו את העובדה, כי האמת היא שהתנא לא אמר את הדברים מעצמו, אלא כהלכה למשה מסיני.

"אם הלכה נקבל, ואם לדין יש תשובה": מעתה, יתכן שבעלי התוספות אינם חולקים כלל על הרמב"ם, מאחר שבאותה מחלוקת תנאים, אחד הצדדים למחלוקת לא אמר לחביריו כי הלכה זו הוא שמע מרבו ששמע מרבו עד משה רבינו, ולכן הם נחלקו עליו. זה הוא פשר דבריהם של חכמים (במות ע"ב, כריתות ט"ו/ב) "אם הלכה נקבל, ואם לדין יש תשובה". כלומר, אם בידך הלכה למשה מסיני - לא נחלוק. אך אם דין בפך, מדעתך שלך, נחלוק [ועיי"ש בעוד

לעילוי נשמת
מרת **הצילה (הלה) כפתורי** ע"ה
ב"ר ישעיהו יודנהרץ ז"ל
נלב"ע כ"ח אדר תשנ"ט
ת.צ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **שפרה בן דוד** ע"ה
בת הרב משה ורבקה כהן מלהיוף ז"ל
נלב"ע ליל ש"ק כ"ה אדר א' תשנ"ה
ת.צ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

אפשרויות שהעלה בנושא.

ואילו המהר"ץ חיות ("תורת נביאים", מאמר תושבע"פ) נוקט בגישה שונה. לדעתו, כוונת הרמב"ם היא, שלא תתכן מחלוקת באופן שתנא אחד יאמר הלכה מסויימת ורעהו יחלוק עליו ויאמר שאין הלכה שכזו בנמצא. ברם, יתכן גם יתכן, שתנאים יחלקו בפרטי הלכה מסויימת, ששניהם קיבלוה כל אחד מרבותיו, אך פרטים מסויימים בגדריה או בדיניה - שונים (עיי' מהר"ץ חיות ב"ק י"ז ב', עפ"י דברי הרמב"ם סוף מסכת עדויות).

ההלכה נמסרה למשה והפרטים לחכמי ישראל: לא זו בלבד, הוא מציין, אלא שפעמים שעיקר ההלכה נמסרה מפי משה רבינו עליו השלום, מתוך כוונה שחכמי הדורות הראויים לכך יקבעו את פרטיה, ועל מקרים אלו נטושות המחלוקות ברחבי התלמוד. וכגון, שיעורים של כזית, ככותבת, כביצה ועוד, שנמסרו למשה בסיני, וחכמינו קבעו על פי הסברה, את השיעור האמור (עיי' מהר"ץ חיות יומא דף פ"א).

ברכות דף ז/ב מנלן דשמא גרים. סנהדרין דף לח/ב ששית קרא שמות

קריאת שם לרך הנוולד

לאחר בריאת העולם, הקב"ה קיבץ את כל בעלי החיים אל אדם הראשון כדי שיקרא להם שמות (בראשית ב'ט, כ), ובמדרשים נאמר, כי גם לישושים, למדבריות ולמלאכים, אדם הראשון העניק שמות.

קריאת השם לרך הנוולד אינה דבר של מה בכך. בקדמונים מובא, כי השם הוא חלק מהותי מהאדם, ואינו כינוי בעלמא (החיד"א בספר דבש לפי מערכת ש' אות כ'). ב"פרקי דרבי אליעזר" (פרק י"ג) נאמר, שאדם הראשון התבקש לכנות את היצורים בשמות, לאחר שמלאכי רום ניסו את כחם בדבר ולא עלה בידם.

הקב"ה שם בפי ההורים את השם הראוי: בשעה שאדם קורא שם לבנו, הקב"ה שם בפיו את השם הראוי לאותו אדם, כך כותב רבי חיים ויטאל זצ"ל (שער הגלגולים הקדמה כ"ג). מעניין לציין, כי משום כך, היו צדיקים שנמנעו מלהחליט עבור השואלים איזה שם יאה לרך הנוולד, משום שרק השם שעולה בפי האב ובפי האם, ללא התערבות חיצונית, הוא השם הראוי לו (קונטרס "שמא גרים" להגר"מ גרוס, סי' ח').

אב ואם שכל אחד מהם העניק לילד שם אחר: סמכותם של הורי היילוד להעניק לו שם, זהה ושוויונית, וכל אחד מהם רשאי להעניק לו שם אחר, ושניהם יהיו שמותיו! כך כותב הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ג סי' צ"ז). שהנה, בנו האחרון של יעקב אבינו כונה על ידו בנימין ואילו רחל קראה לו בן-אוני. אולם, המקובל הוא שהאב והאם, קובעים את שמות ילדיהם לסירוגין, פעם האב ופעם האם.

מנהג האשכנזים: מנהג האשכנזים, כי לאם מוענקת הזכות לראשונה, ומקורותיו של מנהג זה אינם ברורים כל עיקר, עד שיש שכתבו כי אין לו כל שורש ויסוד ("ברית אבות" סי' ח'). היו שהעלו רעיון יפה על פי דברי החיד"א ("נחל קדומים", שמות יח/ג), כי יסודותיו של מנהג זה בהררי קודש, שהרי כך נהגו משה רבינו וציפורה אשתו, שאת שם בנם הבכור, גרשום, העניקה ציפורה, ואת שם בנם השני, אליעזר, קרא משה [ראוי לציין, כי לאחר עיון בדברי החיד"א, קשה לייחס לדבריו את המנהג האמור].

קריאת שם תמורת נדוניה: מעניין לציין, כי יש אומרים, שמקור המנהג באורח החיים שנהג בארצות אירופה, שהזוגות הצעירים הסתמכו על שולחן הורי הכלה במשך מספר שנים לאחר נישואיהם, והם כיבדו את הורי האשה בהענקת שם לנכד הראשון הגדל בביתם. ... ("אוצר הברית" ח"א עמ' של"ח).

מנהג הספרדים: מנהג הספרדים שהאב מעניק את השם הראשון, וכך כתבו הראשונים בבואם לפרש את סדר קריאת שמותיהם של בניו של יהודה. בהיוולד בנו הראשון נאמר (בראשית לח/ג) "ותלד בן ויקרא שמו ער" - יהודה קרא את שמו. בהולדת בנו השני נאמר (שם ד') "ותלד בן ותקרא את שמו אוני" - אשתו העניקה את השם. בהיוולד הבן השלישי נאמר (שם ה') "ותלד בן ותקרא את שמו שלה, והיה בכזיב בלדתה אותו". כלומר, הפסוק מנמק, כי היא זו שקראה את שמו של היילוד, מפני שיהודה שהה בכזיב, הרחק מביתו; אילו היה נוכח, היה הוא מעניק את השם לבנו (בעלי התוספות בדעת זקנים מבעלי התוספות, רד"ק, חזקוני ואלשיך). הרמב"ן (עה"ת, שם) חולק בתוקף על פירוש זה, עד שהוא מתבטא כי אין לו טעם וריח, אך אינו חולק על עצם המנהג (עיי' שו"ת רשב"ש סי' רצ"א).

הן כך והן כך, הספרים הקדושים מזהירים, כי יש להקפיד לבל תתפתח מריבה בנושא קריאת השם לוולד, שכן, מלבד הצורך בהתנהגות נאותה בין אדם לחבירו, ההתקוטטות בנוגע לשם היילוד מהווה סכנה עבורו! (שו"ת "משנה הלכות" חלק י"ב סי' שס"א).

מי יקרא שם לתאום השני שנימול ראשון: נסיים בהוראה מעניינת של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת שם סי' ק"א). אם יוולדו תאומים, והברית של הנוולד שני תערך ראשונה, האם האשכנזיה, או האב הספרדי, יזכו לכנותו בשם ולא יאלצו להמתין עד שתערך ברית לתאום שנוולד ראשון. שכן, זכות הענקת השם אינה מתייחסת לתינוק שנוולד ראשון, אלא ליילוד הראשון המתכנה בשם, יהא סדר הלידה אשר יהא.

דף ח/ב פעמים שאדם קורא קריאת שמע שתי פעמים בלילה אחד
שתי קריאות שמע

לביתו, אסף את בני משפחתו, רעייתו ושמונת ילדיו, וסיפר באזניהם את המתרחש. "יש לידנו מקום תורה הזקוק לסיוע", אמר להם, "והאמת היא, שכמו שאתם יודעים, אין לנו כסף מיותר, לכן חשבתי, אולי כולנו ביחד נתאמץ לחשוב, מה אפשר לחסוך בהוצאות הבית, משהוא פה, דבר מה שם, ואת סכום החיסכון החודשי הזה, נתרם ל...".

על 'אמידותה' של המשפחה ניתן ללמוד מכך, שהם ישבו כעשרים דקות, הציעו רעיונות שונים, ולבסוף עמדו בפני שוקת שבורה, אין מה לחסוך... כל החסכוניות בוצעו זה מכבר, אין כסף!

אז, רעיית המשפחה הציעה את פתרונה.

"בעלי היקר, ילדי היקרים.

זו תקופה ארוכה שאני משתמשת במייבש כביסה כדי לייבש את הבגדים שלנו לאחר הכיבוס. אני מוותרת על התענוג: כולנו ביחד נישא בעול נשיאת הבגדים ממכונת הכביסה אל חבל הכביסה, נתלה אותם בשמחה, ואת ההפרש - נתרם לתורה!"

- איזה הפרש?

- פשוט מאד. ניצור קשר עם החשמלאי... נברר אצלו כמה חשמל אנחנו חוסכים על ידי המנענתנו מהפעלת המייבש, ואת הסכום הזה נקדיש לצדקה.

- מסכימים?

- כן!!!

באותו חודש, התקבלה הוראת קבע חדשה במוסד התורני, על סך 110 ₪.

המעשה הזה מעורר צמרמורת. גם היום יש אנשים המסוגלים להתנהג כפי הסיפורים העילאיים המסופרים על זקננו וזקנותנו, מן העיירות של פעם. והנה, המעשים המופלאים הללו קורמים עור וגידים בעולם חומרי זה, הפלא ופלא. בכוחה של התורה הקדושה, להעלות את האדם ולרוממו מעל הגשמיות.

לבד מזאת, כל המתוודע למעשה זה מבין, כי באותו רגע הורים מופלאים אלו, התקינו לוח זהב בלבות ילדיהם הטהורים, עליו נחרתו המילים "טוב לי תורת פיך, מאלפי זהב וכסף".

כשעושים, לא צריך לדבר.

גם לומדי הדף היומי, המייקרים את לימוד הגמרא בעיני בני ביתם, המוכיחים במעשים, בעובדות, בחיי היום יום, בפועל, כי התורה הקדושה עומדת בראש מעייניהם, מחנכים בכך את בניהם אחריהם - "בנים אתם לה' אלוהיכם".

.....
המעניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93
mendelson@menorot.co.il
.....

בברכת התורה העורך

לשונות התלמוד

פעמים, אמורא חידש דין, והגמרא מקשה על כך מכח משנה או מכח מימרא אחרת, והיא פותחת את קושייתה בביטוי "איני".

מפרשי כללי השי"ס נחלקו במשמעותו. יש שמנקדים כך: "איני" מלשון 'איין'. המילה 'איין' בארמית, משמעותה 'כן'. מעתה, "איני" היינו: הכנים הם הדברים?

יש המנקדים אחרת: "איני" מלשון 'שיליה', אין. השואל קובע "איני" - הדברים אינם נכונים. אולם רוב ספרי הכללים דוחים פירוש זה (עיי' "יבין שמועה" שער ב' פ"א אות י', כללי הגמרא למהר"ק, הליכות עולם שם).

מתוך ספר כללים וביאורים בלשונות הש"ס.

פנינים

כלם חייבים לשמח את החתן

אמר רבי חלבו בשם רבי הונא: "כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו, עובר בחמשה קולות".

פעם, בסעודת חתונה אחת, נשא הגאון רבי אלחנן זצ"ל הי"ד מדברותיו, ועמד על לשונו של רבי הונא שאמר "כל הנהנה", אף על פי שהיה יכול לומר "הנהנה" בלבד.

יש לחקור, הוא אמר, אם הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמישה קולות משום שמעשהו הוא כעין גזל, שנהנה ולא השיב תמורה, או משום שהנהנה מסעודת חתן חלה עליו חובת שמחה. נפקא מינה, למי שנהנה מן הסעודה, אך גם העניק תמורה בעצם נוכחותו במקום, אם הוא אדם חשוב שהסתברו בסעודת הנישואין מסיבה כבוד לחתן ולמשפחתו.

לכן אמר רב הונא "כל הנהנה", גם זה שהנהנה את החתן תמורת ההנאה שקיבל, לא נפטר מן החובה לשמח את החתן. הכל חייבים לשמחו ("קובץ חריפות").

דף ו/ב כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו **לחם מסעודת חתונה**

מספרים על האדמו"ר רבי שלמה לייב מלנטשנא, שבהיותו בביקור בשינובה הוגשה לפניו ארוחה. הוא התבונן בלחם שנכלל בה, הביט ממושכות, ולבסוף משך ממנו את ידו. הסובבים אותו תמחו על כך מאוד. לבסוף, לאחר חקירה ודרישה התברר, כי לחם זה כבר פיאס סעודת חתונה, ורבי שלמה לייב נזהר, שלא להכשל במאמר חז"ל האוסר להנות מסעודת חתונה בלי לשמח את החתן והכלה... (רמתיים צופים, "ליט").

דף ו/ב כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו **אינו משמח את עצמו**

פירש האדמו"ר רבי מנחם מנדל מקוצק זצ"ל: **הנהנה** מסעודת חתן ואינו משמחו, היינו: שעצם השתתפותו בשמחה של יהודים אינה עובדה הגורמת לו לשמחה - אוי לו ואוי לנפשו...

דף ח/ב רב ביבי בר אבבי סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולה שתא במולי יומא דכיפורי

סגולות - דוקא בערב ביום כיפור

רב ביבי בר אבבי נהג לקרוא בערב יום הכיפורים שניים מקרא ואחד תרגום של כל פרשיות השנה.

מדוע דוקא אז?

פירש בעל ה"עיון יעקב" (לבעל החוק יעקב): כיון שקריאת שניים מקרא ואחד תרגום מאריכה ימים, הוא בחר להביא עצמו לידי סגולה זו בערב יום כיפור, אז נזקקים לה ביותר.

דף ח/א גדול הנהנה מיגיע כפו

יגיע כפיים בלבד

גמרתנו משבחת את הנהנה מיגיע כפיו, שטאמר "יגיע כפך כי תאכל".

לשם מה הודגשו הכפיים, כלום לא היה די באיזכור היגיעה בלבד?

אמר השרף מקוצק זיע"א:

רמז רמזו לך. התייגע במלאכתך רק בכפך - אך ראשך יהא פנוי לתורה ויראה...

דף י/א כי מת אתה ולא תחיה

על מה העונש

כתבו בעלי המוסר: האם על מניעת פריה ורביה מגיע חיוב מיתה?!

וחזרו וישבו: העונש לא על חטא זה אלא על "בהדי כבשי דרחמנא למה לך", ההתערבות בסדרי בראשית ובהשגחה העליונה...

#####

יורד ב' חתן ויהלל

גמרתנו מחדשת הלכה מעניינת ביותר.

הזמנים הקצובים לקריאת שמע של ערבית ולקריאת שמע של שחרית, ברורים ומוגדרים. קריאת שמע של שחרית זמנה ביום, וקריאת שמע של ערבית זמנה בלילה, אלא שנחלקו הדעות, בגבולות הזמן של המצווה בתוך היום ובתוך הלילה. גמרתנו מחדשת, כי אדם שנאנס ולא עלה בידו לקרוא קריאת שמע של ערבית בזמנה, רשאי לקרואה עד הנץ החמה. כמו כן, אדם היודע כי במהלך היום הקרב לא יהא באפשרותו לקרוא קריאת שמע של שחרית בזמנה, יקרא את קריאת שמע לפני זמנה, החל מעלות השחר (עיי' "שולחן ערוך" או"ח סי' נ"ח סעי' ד'). נמצא זמן זה, שבין עלות השחר להנץ החמה, ראוי לקריאת שמע הן של שחרית והן של ערבית!

אדם שלא קרא ק"ש של ערבית ויודע כי לא יקרא ק"ש של שחרית: הראשונים דנים, אם אותו אדם עצמו נאנס בלילה ויודע כי לא יהא בידו לקרוא ביום, רשאי לקרוא קריאת שמע פעמיים באותו פרק זמן שבין עלות השחר להנץ החמה, פעם אחת לקריאת שמע של ערבית ופעם אחת לקריאת שמע של שחרית. להלכה פסק ה"שולחן ערוך" או"ח סי' נ"ח סעי' ה' ועיי' משנ"ב ס"ק כ"א): "שמאחר שעשה לאותה שעה לילה, אי אפשר לחזור ולעשותה יום".

פרק זמן זה, של יום ולילה המשמשים בערבוביה, היווה כר פורה לשאלות הלכתיות מעניינות.

קריאת שמע של ערבית עם תפילין: הכל יודעים (נ/ב), כי הקורא קריאת שמע בלא תפילין כמעיד עדות שקר בעצמו, שהרי אומר "וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפות בין עינך", ואינו עושה כן. זאת, בקריאת שמע של שחרית בלבד, שכן, בלילה אין מניחים תפילין. מעתה, דנו האחרונים, מה דינו של יהודי שיקרא קריאת שמע של ערבית לאחר עלות השחר, שהוא זמן הראוי להנחת תפילין... האם עליו להניח תפילין, כדי שלא ייחשב כמעיד עדות שקר, או שמא, מאחר שהוא מקיים את מצוות קריאת שמע של ערבית, שבזמנה המקורי של המצווה אין מניחים תפילין, הוא אינו חייב להניחן? בעל ה"אור שמח" זצ"ל (הלי קריאת שמע פ"א ה"י) מצדד, כי עליו לקרוא ללא תפילין, ואילו הגאון רבי בצלאל הכהן זצ"ל מוילנא (בהגהות "מראה כהן") נקט, כי עליו להניח תפילין.

קריאת שמע אחת עבור ערבית ועבור שחרית: בפני האדמו"ר מגור זצ"ל, בעל ה"אמרי אמת" ("פסקי תשובות" סי' שמ"ז), הונחה שאלה אחרת. שני יהודים ניצבים לאחר עלות השחר ומבקשים לקרוא קריאת שמע, האחד של ערבית והאחד של שחרית. לפתע מופיע יהודי שלישי ומבקש להוציא אותם ידי חובה, הוא יקרא קריאת שמע, והם ייצאו על ידי שישמעהו, שהרי כלל מפורסם הוא - "שומע כעונה". לכאורה, אין כל מניעה בכך. ברם, כאשר נתבונן, נבחין כי לפנינו שני סוגי מצוות, מצוות קריאת שמע של ערבית, ומצוות קריאת שמע של שחרית. מניין לנו, כי בקריאה אחת, ניתן לכוון לשתי מצוות נפרדות?

תקיעת שופר אחת לכל: בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל פוּשט את הספק באמצעות הלכה פשוטה המופיעה ב"שולחן ערוך" לגבי תקיעות ראש השנה. בעלי התוספות (ראש השנה לג/ב ד"ה "שיעור תרועה") מבארים, כי כל אחת מתקיעות ראש השנה היא בעלת מהות נפרדת, ודין התקיעה הראשונה שונה מזו שלאחריה וכן הלאה, משום שכל תקיעה היא מצווה בפני עצמה. והנה, ה"שולחן ערוך" פוסק (או"ח סי' תקפ"ח סעי' ד'): "היה זה צריך פשוטה ראשונה וזה צריך פשוטה אחרונה, תקיעה אחת מוציאה את שניהם". כלומר, יהודי שעדיין לא שמע תקיעות בראש השנה, רשאי להצטרף אל יהודי ששמע את כל התקיעות הדרושות מלבד האחרונה שבהם, ולשמוע איתו את התקיעות יחד מפי אותו תוקע. הרי לנו, כי אותה תקיעת שופר נחשבת כתקיעה מועילה הן עבור הזקוק לה כתקיעה ראשונה, והן עבור הזקוק לה כתקיעה אחרונה.

קריאת מגילה לירושלמי ולתל אביב: ספק זהה הובא לפני הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל ("מקראי קודש", פורים סי' ט"ח), רבה של ירושלים. שני יהודים מבקשים לקרוא קריאת המגילה. האחד תושב תל אביב שעלה לירושלמה בערבו של יום י"ד אדר, ולפתע נזכר כי עדיין לא קרא את המגילה, והאחר תושב ירושלים, המבקש להקדים את קריאת המגילה של ליל ט"ו אדר, כפי שנהגו בתקופת המלחמות, לקרוא את המגילה החל מפגל המנחה. האם אפשרי הדבר, שהקורא הירושלמי, הקורא את המגילה בעבור פורים של ט"ו באדר, יוציא את חברו המבקש לשמוע את המגילה כדי לצאת ידי חובת פורים של י"ד באדר?

[עדיין יש להעיר, כי קריאת מגילה של י"ד ושל ט"ו שני זמנים שונים המה, ואין אחד מהם בר חיוב ביומו של השני].

דף ה/א מה שן ועין שהן אחד מאיבריו של אדם

העבד הכנעני שקנה את חרותו במותו

הפרק הראשון של מסכת ברכות, "מאימתי", גדוש בדברי אגדה, וכמותו גם הפרק האחרון של מסכתנו, "הרואה". מעניין לגלות, כיצד גאוני הדורות זצ"ל שלו הלכות חשובות ויסודיות מתוך דברי האגדה. לפנינו שתי דוגמאות מרתקות.

בגמרתנו מובא קל וחומר מעניין בשמו של רבי יוחנן, הנלמד מן הפסוק (תהלים צד/ב) "אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו". אדם שיסורין ממרקין את כל גופו, אומר רבי יוחנן, זוכה לכך שכל עוונותיו מתמרקים. שהרי עבד כנעני שאדונו הכהו

והפיל את שינו או סימא את עינו [או אחד מעשרים וארבעה ראשי אברים], יוצא לחרות, קל וחומר שאדם שלוקה בכל גופו, מסיר בכך את שעבוד העוונות שעליו, וזהו שאמר נעים זמירות ישראל "אשרי הגבר אשר תייסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו". כלומר, מתורתך למדנו, מן הנאמר בתורה שעבד כנעני יוצא לחרות בהשחית אדונו את עינו או את שינו, למדנו קל וחומר לגבי יהודי המתייסר בכל גופו.

ה"מנחת חינוך" (מצווה נ) מחדש על פי קל וחומר זה, כי עבד כנעני שנהרג על ידי אדונו, יוצא לחרות! שכן, רבי יוחנן התייחס ליסורים בכל הגוף כאל דרגה חמורה יותר מזה שניטלה ממנו שן או עינו סומאה. ברור, איפוא, שעבד אשר הומת על ידי אדונו, שלקה בכל גופו, יוצא לחרות.

ואם תאמר, חרות בקבר אינה חרות... מה לנו אם השתחרר מעולו של אדונו אם לאו, אדרבה, ינסה אדונו לשעבדו כעת... ובכן, כידוע, גופו של מתי יהודי אסור בהנאה (עבודה זרה כ"ט ב). ברם, בעלי התוספות (בבא קמא י"א, ד"ה "ישהשור חייב בו") מחדשים, כי גופתו של עבד כנעני מותרת בהנאה, אף על פי שהוא חייב במצוות כאשר, שהרי גופו קנוי לאדונו, ומאחר שקניין זה לא פקע עם מותו, אדונו רשאי להשתמש בו. מעתה, אם אכן עבד כנעני שהומת יוצא לחרות, היינו: הוא מופקע מרשותו של אדונו, אזי השימוש בגופו אסור כשאר מתי ישראל... [נעייש עוד שדן מצד קלבי"מ, שהרי האדון חייב מיתה, ועיין בזה במקנה קידושין כ"ד ב' ד"ה והנה היש"ש. ראוי לציין, כי דברי המנחת חינוך בדעת בעלי התוספות בבבא קמא אינם פשוטים כלל, ורבים מהאחרונים נקטו שכוונת התוספות לעבד שלא קיבל על עצמו מצוות, וכ"כ הרשב"א והראב"ד, עיי' "קצות החושן" סי' ת"י ס"ק א', ועיי' בס' המפתח ע"ד התוס' שם]. [על איסור הנאה מן המת ראה עוד ב"מאורות הדף היומי" נזיר דף נ"א חוץ מן השינים והשער].

עבד כנעני שאיבד את שינו בקטטה שהוא יום: הגאון רבי יוסף ראזין זצ"ל מדווינסק, הנודע בכינויו 'הורגאציובי', נשאל, אם זכותו של עבד כנעני להשתחרר באבד אדונו את עינו או את שינו תקפה גם אם העבד יום את הקטטה עם אדונו, עד שהלה נאלץ להתגונן ולהשיב לו כגמולו.

עיינו בגמרא במסכת ברכות, השיב להם, ותווכחו לדעת, כי גם בעל היסורים, הלוקה מחמת התנהגותו, זוכה לשחרור... וזאת למדנו מעבד כנעני המשתחרר בהפלת שינו או בסימאון עינו. לו עבד כנעני לא היה משתחרר במקרים שבהם הוא אשם במאורעות שהתרגשו עליו, כיצד ניתן ללמוד קל וחומר מעבד כנעני לבעל יסורים - תינח עבד כנעני משתחרר, אחר שלקה על לא עוול בכפו, אך בעל היסורים... הרי לנו, כי עבד כנעני משתחרר בשן ועין גם אם הוא גרם לכך (שו"ת "צפנת פענח" סי' ע"ב, "פירות תאנה").

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

החל מתחילת לימוד מסכת ברכות

בסדר הדף היומי

ניתן להשיג קונטרס

"בקי צור"

במשרדי מאורות הדף היומי

בטל: 03-6164725

כמו"כ ניתן להרשם כמנוי קבוע בטל. הנ"ל

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

יצא לאור הספר **"מורשת משה"**

על כל מסכת ברכות

שהוא ליקוט שיטות הראשונים והאחרונים

להשיג בטל. 03-5799746 או 02-5380342

ובחנויות הספרים המובחרות

מגידי שיעורים יכולו לקבלו **חינם** במשרדנו

רח' וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) בני-ברק

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

יצא לאור הספר

"כרם חמד"

פנינים וחידושים עמ"ס ברכות

מאת הרה"ג ר' יהודה לייב רבינוביץ שליט"א

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

מגידי שיעורים יכולו לקבלו **חינם** במשרדנו

רח' וגמן 1 (פינת חתם סופר 5) בני-ברק

לעילוי נשמת

הר"ר ישראל סימינובסקי ז"ל

ב"ר שניאור זלמן ז"ל

נלב"ע כ"ז אדר א' תשנ"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת

הר"ר דוד קולמן ז"ל

ב"ר יעקב אהרן ז"ל נלב"ע כ"ה אדר א' תשל"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י ידידיו

הר"ר דן קולמן ומשפ' שיחי - בני ברק

הופיע! תקליטור

"מאורות הש"ס"

על מסכת ברכות

דף ב' - ל'

לצפיה + MP3

Les Cd Rom en langue
francaise sont disponibles

au : 03-6168939

ברוכים הבאים בשם ה'

ברכת מזל-טוב

למאות השיעורים החדשים
שהחלו בלימוד המחזור
החדש בדף היומי. ועמם
רבבות הלומדים שהוסיפו
את לימוד ההלכה במסגרת
שיעורי הדף היומי ברחבי הארץ.

התודה והברכה

לכל אחד ואחד מ - 5000
לומדי השיעורים במסגרת
"מאורות הדף היומי"
שהשתתפו במעמד סיום
השי"ס, והחלו בלימוד המחזור
החדש מסדר הדף היומי.

כשם שזכיתם לשמוח בשמחת התורה, לסיים ולהחל בגיל ובמורא,
כן תזכו לסיים מסכתות רבות בש"ס כולו

בהערכה רבה
מאורות הדף היומי